

кримінальні правопорушення, визнаються корупційними у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем породжує не тільки складні питання теоретичного характеру, але і може створювати складнощі у кваліфікації кримінальних правопорушень.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19> (дата звернення: 11.09.2019).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 11.09.2019).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції : Закон України від 12.02.2015 № 198-VIII// БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19> (дата звернення: 11.09.2019).

4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 11.09.2019).

5. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 11.09.2019).

Одержано 20.09.2019

УДК 343.35

Аліна Олександрівна ЛЕВЧУК,

ад'юнкт докторантури і аспірантури

Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

Науковий керівник:

Ігор Дмитрович ПАСТУХ,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри публічного управління та адміністрування

Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ КОРУПЦІЇ ТА КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Вирішення проблеми протидії корупційним правопорушенням значною мірою залежить від того, наскільки правильно зрозуміла її сутність. З'ясування змісту і сутності корупції є надзвичайно важливими

як у теоретичному, так і в практичному планах. З наукового погляду, важливість цього питання зумовлена тим, що воно є ключовим для будь-якого наукового дослідження проблем корупції як у сфері юриспруденції, так і в інших сферах науки, у тому числі – філософії, соціології, політології, економіки. З'ясування сутності корупційних правопорушень є похідним для наукового пошуку, від його вирішення залежить постановка завдання дослідження, визначення його напрямку, предмета і мети, вибір методології. З'ясування сутності корупції, врешті-решт, зумовлює достовірність результатів наукового дослідження, оскільки неправильне сприйняття сутності корупції може призвести до вироблення хибних стратегії і тактики, визначення сил і засобів, рівня нормативно-правового та іншого забезпечення протидії корупційним правопорушенням. Корупція не може бути зведена до якогось конкретного суспільно небезпечного діяння, певного правопорушення. Зведення корупції до конкретного правопорушення, – а така тенденція має місце у працях деякої частини науковців і практиків, – на наш погляд, є однією з суттєвих помилок у розумінні цього правопорушення. Корупція – соціальне явище, яке має соціальну зумовленість, соціальні закономірності розвитку, вона чинить негативний вплив на соціальні процеси. Будучи породженням суспільних відносин, корупція пронизує різноманітні сфери суспільства, по-різному деформуючи суспільні відносини [1].

Сутність корупції полягає в тому, що вона спотворює суспільні відносини, порушуючи нормальний (правильний, справедливий) порядок речей у суспільстві, в результаті чого настає порча, корозія влади. Це спотворення, порушення суспільних відносин носить характер ланцюгової реакції.

Таку позицію поділяє чимало вчених. Наприклад, О. Й. Кіпрічников зазначає: «Корупція – це корозія влади. Як іржа роз'їдає метал, так корупція руйнує державний апарат і роз'їдає моральні устої суспільства. Рівень корупції – своєрідний термометр суспільства, показник його морального стану і спроможності державного апарату вирішувати завдання не у своїх власних інтересах, а в інтересах суспільства. Подібно тому як для металу корозійна втома означає зниження межі його витримки, так і для суспільства втома від корупції означає зниження його опору» [2].

Якщо ж визначати зміст і сутність корупції через призму соціального призначення державної служби, то підкреслимо що корупція порушує загальні принципи такої служби, визначені національним законодавством, так і міжнародно-правовими актами.

Зміст і сутність корупції проявляється також у їх загальному і глобальному характері. Це явище присутнє у всіх політичних системах,

притаманне всім країнам світу. Як відмічено у Резолюції «Корупція у сфері державного управління», прийнятій VIII Конгресом ООН з попередження злочинності і поводження з правопорушниками (Гавана, 27 серпня – 7 вересня 1990 р.): «Проблеми корупції у державній адміністрації носять загальний характер, хоч вони особливо згубно впливають на країни з уразливою економікою, цей вплив відчувається в усьому світі» [3]. Зловживання на ґрунті корупції властиве як країнам із ринковою економікою і досить високим рівнем демократії, так і країнам з адміністративно-командною системою економічного господарювання та тоталітарним політичним режимом. Отримують неправомірну вигоду (продаються) як службовці, які отримують дуже низьку платню за свою працю, так і службовці, які мають дуже високі офіційні доходи. За оцінками Світового банку, на хабарі у світі витрачається понад 80 млрд доларів США, що, приміром значно перевищує річний державний бюджет України. У колишньому Радянському Союзі на хабарі щорічно витрачалися мільярди карбованців, що підтверджувалось офіційною статистикою.

Так, Державний комітет статистики СРСР після уточнення за 1990 рік обсягів грошових доходів тіньової економіки (виходячи з даних, які склалися на кінець року, та експертних оцінок, що спиралися на дані фінансової статистики, соціологічні обстеження і бюджетну сімейну статистику), констатував, що цього року хабарі службових осіб, які були отримані лише від кооперативів, становили 3 млрд карбованців [4].

У країнах, де корупція поширена значною мірою, вона із соціальної аномалії перетворюється на правило і виступає звичним засобом вирішення проблем, стає нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства. У країнах, де корупційні правопорушення трапляються порівняно рідко, вони у громадській свідомості асоціюються з великим злом для держави та її громадян.

Корупція становить суттєву загрозу як економічно розвиненим країнам з традиційно міцними засадами демократії, так і для країн, які переживають економічну і соціальну кризу та лише стають на шлях демократії. За висловом Б. Ельнаді і А. Рифаат: «Корупція – хвороба, від якої потерпають усі суспільства, а найбільше – найуразливіші серед них» [5]. До останніх належить, зокрема, й Україна.

Сьогодні корупція є однією з основних соціальних проблем. Для багатьох країн вона є питанням виживання: від вирішення її значною мірою залежить якщо не саме існування держави, то щонайменше стратегічний напрямок її економічного, політичного та матеріального розвитку. Такою ця проблема є і для України, як і для більшості

країн СНД. Ще на початку 1995 року Л. Кучма, тодішній президент України, зазначав: «Сьогодні для України боротьба з «п'ятою владою» має першочергове значення для забезпечення національної безпеки, і навіть пов'язана з проблемою нашого виживання». Ю. О. Вандін, на той час перший заступник міністра внутрішніх справ України, у своїй публікації, – хоч і в лапках, – але корупцію і організовану злочинність назвав «п'ятою владою» [6]. Аналіз соціально-економічної ситуації дає підстави стверджувати, що сьогодні ця проблема для нашої країни актуальна не менше.

Правильне розуміння корупції як соціального явища лежить не лише у теоретичній площині. Воно має надзвичайно важливе і практичне значення. Про це свідчать ті факти, коли на політичному і нормативно-правовому рівнях перед правоохоронними та іншими державними органами ставляться завдання які виходячи із соціальної сутності корупції, об'єктивно не можуть бути виконані, – «подолати корупцію», «викоренити корупцію». Так, про те, що треба «підірвати ґрунт для існування корупції в Україні» йдеться у постанові Верховної Ради України від липня 2001 року № 2612-III «Про підсумки парламентських слухань щодо стану боротьби з корупцією». Указом Президента України від 23 лютого 2000 року № 276 визначено «створення конкурентного середовища, регулювання природних монополій, усунення умов для можливих зловживань, подолання корупції та тіньової економіки». Комплексною програмою профілактики злочинності, затвердженою Указом Президента України від 25 грудня 2000 року № 1376 передбачалися заходи, спрямовані на «викорінення корупції». Указом Президента України від 11 вересня 2006 року № 742 затверджена Концепція подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності». Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2009 року № 535-р «Про затвердження комплексного плану заходів щодо реформування земельних відносин, дерегуляції та подолання корупції у цій сфері на 2009 рік» затверджено комплексний план подолання корупції у сфері земельних відносин на 2009 рік. Строки виконання прийнятих програм, планів і т. д. давно минули, а поставлених завдань «подолати корупцію» виконати так і не вдалося [7; 10].

Таке, відірване від практики, розуміння корупції властиве не лише українським політикам, а й державним діячам інших країн. Приміром, колишній президент Грузії Едуард Шеварнадзе, презентуючи своїм співвітчизникам проєкт «Основних напрямків Національної антикорупційної програми Грузії» і характеризуючи майбутню антикорупційну діяльність, зазначив: «Кінцева мета цього

процесу – назавжди ліквідувати корупцію як державну проблему, знищити будь-які умови для її виникнення знову» [8].

Як соціальне явище, корупція існує в певних інституційних рамках, в яких правові, економічні, політичні процеси впливають на неї, а корупція, у свою чергу, чинить вплив на право, економіку, політику, ідеологію, суспільну психологію. Корупція в Україні не є надбанням нашої незалежності, а бере свій початок у глибокій давнині.

Сучасний термін «корупція» походить від латинського слова *corruptio* «спокушання, підкуп, занепад», пов'язаного з дієсловом *соггитро* «псу, пошкоджую, розбешую», яке у свою чергу утворилося від сполучення префікса *сог* зі словом *гитро* (*gumpere*) «ламаю, розбиваю руйную». У результаті утворився самостійний термін – *соггумпере*, який ще у римському праві означав участь у якійсь діяльності декількох (не менше двох) осіб, мета яких полягала у псуванні, руйнуванні нормального розвитку судового процесу або процесу керування справами суспільства [9].

Як бачимо, вже в античну епоху термін набув фактично такого самого значення, як він трактується нині.

Треба мати на увазі, що корупція не є інфекцією, якою раптом може заразитися здорове суспільство. Вона є наслідком явищ і тенденцій політики, економіки та розвитку держави.

Жодна країна не була ніколи повністю вільною від неї. Але найбільш небезпечні форми корупції спостерігаються зазвичай у країнах, які перебувають у стані політичної, економічної чи соціальної кризи. До цієї групи країн входить і Україна.

Аналізуючи різні погляди вітчизняних та зарубіжних вчених на корупцію, зробимо висновок, що вона представляє собою не конкретне суспільно- небезпечне діяння, як це характерно для будь-якого складу злочину, а може проявлятися в різних формах – кримінальних, адміністративних, цивільно- правових, дисциплінарних та інших.

Закордонний і вітчизняний досвід протидії корупції загалом свідчить, що небагато людей здатні протистояти корупції, – вона зачіпає навіть найчесніші уряди, тож її треба постійно остерігатися. Навіть у Сінгапурі, країні з найменш корумпованим урядом, існує корупція, хоч і в досить невеликих масштабах.

Однією з найпоширеніших проблем, з якою стикається сьогодні суспільство у запобіганні і протидії корупції, є проблема поширеного сприйняття громадськістю корупції як правопорушення без жертв. Навіть люди, що стали жертвою корупції, погоджуються по суті з неминучістю існування цього явища. Міф про те, що корупція – це

«консенсуальне правопорушення», яке нічому не шкодить, є однією з найбільших помилок у суспільному житті. Корупція має свої жертви.

Список бібліографічних посилань

1. Гвоздецкий В. Д. Коррупция как социальное явление: содержание и сущность. *Право и политика*. 2014. № 2. С. 97–100.
2. Кирпичников А. И. Взятка и коррупция в России. СПб. : Альфа, 1997. 352 с.
3. Левчук А. О. Історико-правовий розвиток корупції // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч. / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2018 Ч. 2. С. 382–384.
4. Гвоздецький В. Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 583 с.
5. Ельнаді Б., Рифаат А. Місяць за місяцем. *Кур'єр ЮНЕСКО*. 1996. Серпень. С. 4.
6. Вандін Ю. О. Владою Закону – проти «п'ятої влади». *Іменем Закону*. 1996. 6 берез.
7. Гвоздецький В. Д. Оновлення адміністративно-правового механізму запобігання і протидії корупції в Україні підтверджено Революцією Гідності. *Міліція України*. 2014. № 11–12. С. 20–29.
8. Проект Основных направлений Национальной антикоррупционной программы Грузии. Тбилиси, 2000. С. 6.
9. Гвоздецький В. Д. Теоретичне визначення поняття корупції та його історично-правовий розвиток. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2011. № 1 (54). С. 80–83.
10. Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998–2005 роки : Указ Президента України від 24.04.1998 № 367/98 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367/98> (дата звернення: 20.09.2019).

Одержано 20.09.2019

УДК 343.352(477)

Ярослав Григорович ЛИЗОГУБ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВЖИВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У СТАТТІ 368³ ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Проблема вживання юридичної термінології у нормах чинного Кримінального кодексу України – чи не найчисельніша вада сучасної законотворчої діяльності, що стосується кримінально-правової